Döyüşçü yazıçı

Mənim dünyaya göz açdığım Kəlbəcərin Cəmilli kəndi uşaqlıq və gənclik illərimin ən saf xatirələrini özündə yaşadır. Füsunkar gözəlliyi ilə seçilən bu kənddə böyüdüm, xəyallar qurdum. Kəndimi tamam başqa bir gözəllikdə, daha abad görmək istəyirdim. Kəndimin, elimin-obamın şəninə neçə-neçə şeirlər həsr etmişdim. O vaxtlar hələ çox gənc idim. Arzularım çox idi, lap çoxg Amma deyiblər ki, "sən saydığını say, gör fələk nə sayır".

Hərbi xidmət başladı, ardınca Əfqanıstan döyüşləri...

Əfqanıstanın əzablı, ölüm-qalım savaşından qayıdanda ailəmi, qohum-əqrəbamı qaçqın-köçkün gördüm. Hərə bir yanda... Mənim ailəm də Goranboyda məskunlaşmışdı.

Nə etməli idim? Silaha sarılmalı, düşmənə qarşı vuruşmalı, döyüşməli idim.

Birinci Qarabağ müharibəsi başlayanda bir çoxları kimi mən də könüllü olaraq torpaqlarımızın müdafiəsinə yollandım. Əfqanıstan müharibəsində qazandığım döyüş təcrübəsi düşmənlə mübarizədə mənə ciddi üstünlük verirdi.

Əfqanıstanda müharibənin əsl "cəhənnəmini" gördüyüm üçün ermənilərə qarşı apardığımız döyüşlər mənə nisbətən yüngül görünürdü. Çünki Əfqanıstanda istifadə olunan sovet hərbi texnikası ilə Qarabağ müharibəsində işlədilən silah və vasitələr arasında dağlar qədər fərq var idi.

Düşmənə qarşı döyüşlərdə layiqincə vuruşdum, neçə-neçə qəlpə və güllə yarası aldım. Nəhayət qalib gəldik. Düşməni qovduq torpaqlarımızdan.

Bu savaşlar mənə təkcə yaralar yox, həm də neçə-neçə cəbhə və səngər dostları qazandırdı.

Tofiq Əmrahovla dostluğumuz da məhz həmin vaxtlardan başladı.

Hər ikimiz Goranboy rayonunun sakinləriyik. Tofiq Todan kəndində yaşayıb və bu gün də oradadır, mən isə rayon mərkəzində.

Vaxtaşırı rayonda və döyüş bölgələrindəki görüşlərimiz Tofiqlə aramızda yaranan ünsiyyəti zamanla yaxın dostluğa çevirdi. Bu dostluq cəbhədə, od-alovun içərisində yaranıb və bu gün də davam edir.

Kimdir Tofiq Əmrahov? - Buyurun tanış olun...

Todan kəndinin ermənilərin əhatəsində yerləşməsi todanlıları çıxılmaz vəziyyətlə qarşılaşdırmışdı. Hərb sənətinin bütün incəliklərini bilən, ehtiyatda olan zabit Tofiq Əmrah todanlılardan ibarət könüllü dəstə yaradaraq özü də komandir kimi kəndin müdafiəsinə qalxdı.

Könüllülərin ov tüfəngləri ilə kəndi qorumağa çalışması ilk baxışda ağlasığmaz görünürdü. Lakin özünü oda-közə vuran Tofiq komandir kimi silah əldə etmək üçün əlindən gələni edirdi. Böyük çətinliklərlə də olsa, müəyyən qədər silah-sursat tapmağa nail oldu. Döyüşlər zamanı məhv edilən düşmənin döyüş sursatlarının ələ keçirilməsi döyüşçülərdə az da olsa ruh yüksəkliyi yaradırdı.

Todanın müdafiəsi zamanı kənd könüllülərinin göstərdiyi şücaəti 1941-1945-ci illər müharibəsində Stalinqrad uğrunda gedən döyüşlərlə müqayisə etmək olar. Ermənilər kəndə girib evləri yandırmağa başlayanda Todanın igidləri ölümün gözünə dik baxaraq canları və qanları bahasına düşməni kənddən çıxartdılar.

Doğma kəndinə, elinə-obasına bütün varlığı ilə bağlı olan Tofiq Əmrah hətta öz oğulları ilə çiyin-çiyinə düşmənə qarşı vuruşurdu. Ata və oğulun birlikdə döyüşməsi nadir rast gəlinən, qürurverici bir hadisə idi.

Goranboy könüllülər batalyonunda xidmət edən bizlər, o cümlədən mən özüm də Tofiqin komandanlığı altında Todanın qəhrəmanlıqla müdafiə olunması xəbərlərini eşitdikcə böyük fəxarət hissi keçirirdik.

Hər bir hadisənin başlanğıcı olduğu kimi sonu da olur. Vaxt yetişdi, atəşkəs elan edildi. Torpaqlarımızın iyirmi faizi işğal olundu. Ermənilər Cəbrayıl, Laçın, Kəlbəcər, Ağdam kimi böyük əraziləri, hərbi texnika və canlı qüvvəyə malik rayonları işğal etdikləri halda, düşmən mühasirəsində olan kiçik Todan kəndini ələ keçirə bilmədilər. Hərbi və maddi baxımdan imkanı olmayan bir kənd düşmən qarşısında əyilmədi, sınmadı. Bunun səbəbi Todanın qəhrəman oğulları və Tofiq Əmrah kimi hərbi işdən baş çıxaran, qorxmaz, təşkilatçı bir komandirin varlığı idi.

Tofiq Əmrah doğma kəndinin qəhrəmanlıq salnaməsini bir döyüşçü kimi silahla yazdı.

Onun igidliyi və cəsurluğu Todanın gələcək nəsilləri üçün örnək olacaq və hər zaman fəxrlə xatırlanacaq. Tofiq Əmrah kəndinin, elinin, obasının yaddaşında unudulmaz bir döyüşçü kimi yaşayacağına əminəm.

Tofiqlə həyat yollarımızda çoxlu oxşarlıqlar var. Hətta deyərdim ki, döyüşçü dostumun keçdiyi keşməkeşli həyat yolu ilə mənim ömür yolum arasında təəccüblü dərəcədə üst-üstə düşən və kəsişən məqamlar mövcuddur. Müharibə başa çatdıqdan sonra dostum Tofiq də mənim kimi döyüşlərdə gördüklərini qələmə almağa başladı.

Yeddi kitabın müəllifi olan Tofiq Əmrah Todanın silahla yazdığı qəhrəmanlıq tarixini müharibədən sonra publisistik yazılar, hekayələr, povestlər və xatirələr vasitəsilə oxuculara çatdırdı.

***

Şah İsmayıl Xətai bir əlində qılınc, bir əlində qələm bütöv Azərbaycan uğrunda mübarizə aparmışdı. Tofiq müəllim də Şah İsmayıl kimi bir əlində silah, bir əlində qələm Todanın azadlığı uğrunda döyüşdü. Oxucu deyə bilər ki, Şah İsmayılın bütöv Azərbaycan uğrunda mübarizəsini, kiçik bir kənd olan Todanın azadlığı uğrunda Tofiqin silaha sarılması ilə müqayisə etmək məntiqi baxımdan nə dərəcədə düzgün fikirdir?

Əziz oxucu, bu cür düşünməmişdən əvvəl böyük Dağıstan şairi Rəsul Həmzətovun "Mənim Dağıstanım" əsərini xatırlamaq yerinə düşər.

Sovet rejiminin qılıncının dalı-qabağı kəsən bir vaxtda Rəsul Həmzətov yazırdı: "Bütün dünyaya yollar mənim aulumdan başlayır. Mənim aulum mənim Moskvamdır".

Tofiq üçün də bütün dünyaya yollar Todandan başlayır.

Todan Tofiq üçün bütöv Azərbaycandır. Todan yoxdursa, Azərbaycan da yoxdur. Todan yoxdursa, todanlılar və o cümlədən Tofiq də yoxdur. Todanın müdafiəsində Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü görən Tofiq, qəhrəmanlıqla düşmən hücumuna sinə gərərək bir qarış torpaq vermədi. Bu düşüncə, bu amalla yaşayan Tofiq Todanı qoruyub saxladı və bu gün alnıaçıq və başıuca gəzməyə özünü haqlı bilir.

Dostumun silahı haqqında yetərincə danışdıq, indi isə qələmi barədə fikirlərimizi oxucu ilə bölüşək.

***

İndiyə kimi Tofiq Əmrahın yeddi kitabı işıq üzü görüb. Onun yaradıcılığı ilə yaxından tanışam. Həcmcə qısa olan hekayələrinin hər biri mənə tutumuna görə oxucu yaddaşında silinməz iz buraxır.

Yazıçı kimi Tofiqin yaradıcılığının əsas mövzusu müharibə və onun insan talelərinə gətirdiyi fəlakətlərin acı reallığıdır.

"Ömür yolu" hekayəsində Əsgər adlı bir döyüşçünün keçdiyi ömür yolunu vərəqləyən yazıçı oxucuda müharibənin törətdiyi faciələr haqqında ətraflı fikir yarada bilib.

Müharibədə sağlamlığını itirən Əsgərin bir uşaqla olan dialoqunu həyəcansız oxumaq mümkün deyil.

"Əsgər eynəyi sildi, gözünə taxdı. Cəsur soruşdu:

- Əmi, gözünün birini niyə bağlamısan?
- İtirmişəm oğul.
- İtirmisən?
- Hə bala, itirmişəm.
- Harda itirmisən ki?
- Döyüşdə. Şuşa döyüşlərində.
- Bəs sonra axtarmadın?
- Axtardım oğlum, axtardım. Ancaq tapa bilmədim. Heç vaxt da tapmayacağam.
- Niyə tapmayacaqsan, əmi?
- Çünki elə itməyib ki, tapılsın.
- Mən böyüyüb əsgər olanda, axtarıb sənin o itən gözünü tapacağam əmi, mütləq tapacağam..."
- Əmi, Şuşa çox gözəldir, eləmi?
- Əlbəttə. Dedim axı, Şuşa bizlərin görən gözü, döyünən ürəyidir.
- Əmi, bəs ayağının o biri niyə sarıqlıdır?
- Onu da itirmişəm, bala.
- Onu da Şuşada itirmisən?
- Hə oğlum, onu da Şuşada itirdim.
- Onu da tapmadın əmi?
- Yox oğlum, onu da tapmadım.

Cəsur bir az duruxub:

- Əmi, ermənilər bizim düşmənimizdir, eləmi? - deyə soruşdu.
- Əlbəttə oğlum. Onlar türklərin qatı düşmənidir".

Tofiq Əmrah canlı şahidi olduğu hadisələri, xüsusən də müharibənin insanlara gətirdiyi fəlakətləri axıcı bir süjet xətti ətrafında ümumiləşdirmişdir.

(ardı var)

İmam CƏMİLLİ
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Müharibə veteranı